

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.1.2>

КАПІТАНЕНКО Н.П., МУДРИЄВСЬКА Л.М.

**ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

**LEGAL GUARANTEES FOR ENSURING INFORMATION RIGHTS
IN MARTIAL STATE CONDITIONS**

У статті досліджуються гарантії забезпечення інформаційних прав та свобод людини і громадянина в Україні. Відзначено, що до інформаційних прав і свобод за змістом можна віднести право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), право на невтручання в особисте і сімейне життя (ст. 32), право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34), право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35), право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів (ст. 40), право на освіту (ст. 53), свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів (ст. 54).

Окремо розглядаються можливості обмеження цих прав внаслідок введення надзвичайного чи воєнного стану. Визначено, що відповідно до ст. 64 Конституції України інформаційні права та свободи підлягають обмеженню у визначених ситуаціях, окрім права на звернення.

З'ясовано, що в чинному українському законодавстві не визначено меж обмеження інформаційних прав і свобод людини і громадянина, що може бути підставою для порушення цих прав.

Відзначено, що найбільш розповсюдженими класифікаціями гарантії забезпечення інформаційних прав та свобод є класифікація за територією розповсюдження (внутрішньодержавні і міжнародні) та залежно від стадії гарантування (реалізації, охорони і захисту). В свою чергу, внутрішньодержавні гарантії поділяються залежно від порядку реалізації на загально-соціальні та юридичні.

Розглянуті міжнародні зобов'язання України щодо забезпечення прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану. Відповідно до Міжнародного Пакту про громадянські і політичні права ст. 4 п. 3 будь-яка держава повинна негайно інформувати інші держави про положення, від яких вона відступила, і про причини та дату припинення такого відступу.

Ключові слова: інформаційні права та свободи, гарантії забезпечення інформаційних прав, юридичні гарантії, обмеження прав і свобод, воєнний стан, кримінальна відповідальність, конституційні права та свободи.

The article examines the guarantees for ensuring the information rights and freedoms of individuals and citizens in Ukraine. It is noted that information rights and freedoms include, by their content, the right to the secrecy of correspondence, telephone conversations, telegraph, and other communications (Article 31), the right to privacy and family life (Article 32), the right to freedom of thought and speech, and the free

© КАПІТАНЕНКО Н.П. – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління (Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара)

© МУДРИЄВСЬКА Л.М. – кандидат юридичних наук, кандидат філософських наук, доцент, завідувачка кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління (Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара)

expression of one's views and beliefs (Article 34), the right to freedom of worldview and religion (Article 35), the right to submit individual or collective written appeals or personally address public authorities, local self-government bodies, and officials of these bodies (Article 40), the right to education (Article 53), and the freedom of literary, artistic, scientific, and technical creativity, protection of intellectual property, copyright, and moral and material interests (Article 54).

The article separately considers the possibility of restricting these rights due to the imposition of a state of emergency or martial law. It is established that, according to Article 64 of the Constitution of Ukraine, information rights and freedoms may be restricted in specific situations, except for the right to appeal to the authorities.

It is revealed that current Ukrainian legislation does not define the limits of restrictions on the information rights and freedoms of individuals and citizens, which may lead to violations of these rights.

It is noted that the most common classifications of guarantees for ensuring information rights and freedoms are based on their territorial scope (domestic and international) and the stage of guarantee (implementation, protection, and defense). In turn, domestic guarantees are classified according to their implementation procedure – general social and legal guarantees.

The international obligations of Ukraine to ensure the rights and freedoms of man and citizen in martial state conditions are examined. According to the International Covenant on Civil and Political Rights, Art. 4, paragraph 3, any state must immediately inform other states about the provisions from which it has derogated, and about the reasons, the date when it terminates such a derogation.

Key words: *information rights and freedoms, guarantees of ensuring information rights, legal guarantees, restrictions of rights and freedoms, martial law, criminal liability, constitutional rights and freedoms.*

Вступ. Проблематика прав людини продовжує бути актуальною в сучасному світі та набуває ще більшого значення у світлі цивілізаційних процесів. Створення умов для гармонійного розвитку громадянського суспільства та становлення людино-центристського світогляду представників органів публічної влади передбачає якісне забезпечення реалізації прав та свобод людини і громадянина. Модернізація суспільних відносин потребує не лише визнання основних прав та свобод державою в національному законодавстві, але й надання гарантій їх реалізації для створення «такого світу, в якому люди будуть вільні від страху та нужди» [1]. Саме дієвість гарантій убезпечує законні права і свободи від перетворення в пусті декларовані заяви. Формування інформаційного суспільства як феноменальної реальності XXI століття базується як на визнанні інформації одним із основних інструментів якісних змін суспільного розвитку, так і на гарантуванні прав і свобод, в тому числі, інформаційних. Інтерес до проблеми юридичних гарантій забезпечення інформаційних прав в умовах воєнного стану зумовлений багатьма чинниками, в тому числі необхідністю якісного вдосконалення чинного законодавства з метою оптимізації правозастосовної практики.

Дослідження інформаційних прав набули актуальності з кінця 90-х років XX – початку XXI століть, на які припадає формування інформаційного суспільства. Різні аспекти інформаційних прав відображено в працях таких правників, як: І. Арістова, О. Баранов, І. Бачило, К. Беляков, В. Брижко, В. Бутузов, О. Гаврилов, Ю. Гелич, В. Данильян, К. Калюжний, Р. Калюжний, Б. Кормич, Т. Костецька, О. Кохановська, С. Лінецький, В. Ліпкан, А. Марущак, О. Олійник, Є. Петров, О. Тихомиров та інші [2–8].

Постановка завдання. Метою дослідження є встановлення змісту та особливостей застосування юридичних гарантій реалізації інформаційних прав в умовах воєнного стану на основі аналізу нормативно-правових актів, наукових джерел та правозастосовної практики.

Результати дослідження. Гарантії прав визнають як важливу складову правового статусу людини, як систему умов, засобів, принципів і норм, що забезпечують здійснення, охорону та захист прав. Правники надають різноманітні класифікації гарантій прав і свобод залежно від критерію, як-то: за територією дії, за формою закріплення, за змістом, за особливостями способів втілення тощо.

Перш за все, необхідно розглянути найбільш розповсюджені класифікації гарантій реалізації прав людини, щоб екстраполювати їх на реалізацію саме інформаційних прав і гарантування

цього процесу. С. В. Лінецький, відзначаючи різноманітні підходи до класифікації прав та свобод людини і громадянина, що існують в науковій літературі, зауважив, що в основу поділу більш за все необхідно включити ознаки тієї галузі суспільних відносин, у якій вони виявляються, діють та вдосконалюються [9]. Внаслідок такого підходу він запропонував поділяти гарантії забезпечення прав і свобод людини і громадянина на внутрішньодержавні (загально-соціальні, юридичні, судові й позасудові) та міжнародні. Загально-соціальні, у свою чергу, поділені на політичні, ідеологічні (іноді їх розглядають як єдиний комплекс гарантій), економічні, соціальні й культурні (духовні). Також науковець запропонував виділити й рівні гарантії, залежно від юридичної сили нормативно-правового акту, в якому вони містяться: конституційні, законодавчі та ті, які містяться в підзаконних актах. На нашу думку, з класифікацією по «горизонталі» можна погодитися, а що стосується рівнів, то тут потрібно зауважити, що юридичні гарантії – це гарантії, що містяться в нормативно-правовому акті. Гарантії, закріплені в Конституції є первинними по відношенню до галузевих гарантій, які, в свою чергу, виступають конкретизацією положень, закріплених в Конституції. Тож поділ гарантій прав та свобод за рівнями є дещо недоречним.

Р. Б. Тополевський і Н. В. Федіна також поділяють гарантії на внутрішньодержавні (національні) та міжнародні. Внутрішньодержавні вони розглядають як систему загально-соціальних і юридичних засобів та інститутів, що створюють умови, необхідні й достатні для їх (прав і свобод) реалізації, а також охорони і надійного захисту [7, с. 114]. Тобто, вони не виділяють окремо судові і позасудові механізми забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Що, вважаємо, точніше відображає систему юридичних гарантій. Ця класифікація, на наш погляд, повніше відображає специфіку інформаційних прав, в силу того, що у вік Інтернету доволі складно чітко визначати межі існування інформації. Тому, дійсно, доцільно визначити внутрішні (національні) та зовнішні (міжнародні) гарантії інформаційних прав. В свою чергу, національні гарантії можна розподілити на загально-соціальні та юридичні гарантії. Класифікація ускладнюється ще й тим, що юридичні гарантії поділяються (залежно від стадії забезпечення) на гарантії реалізації, охорони і захисту, показуючи складність і зміст повного процесу забезпечення прав та свобод людини, як і в праці С. В. Лінецького. Залежно від форми закріплення національні юридичні гарантії розподіляють на конституційні та галузеві.

Юридичні гарантії інформаційних прав являють собою систему правових засобів, передбачених чинним законодавством, які мають створити належні умови для їх фактичної реалізації, охорони та захисту. Безпосередньо юридичні гарантії реалізації прав людини, в тому числі й інформаційних прав, включають «межі прав і свобод, їхню конкретизацію у законодавстві; конституційно-правові принципи статусу особи; юридичні факти, з якими пов'язується володіння ними та безпосереднє користування; процесуальні форми реалізації; заходи заохочення та стимулювання правомірної поведінки; юридичні обов'язки» [9].

Юридичні гарантії базуються на загально-правових і спеціально-правових принципах. До загально-правових принципів можна віднести доцільність, відображення засад справедливості, системність, фундаментальність, універсальність та пріоритетність. До спеціально-правових відносяться, на нашу думку, нормативність, формальна визначеність, безперервність й індивідуальність дії.

Зміст основних інформаційних прав передбачено в ст. ст. 31, 32, 34 Конституції України. Щодо гарантування конституційних прав та свобод взагалі, то в ст. 22 ч. 2 закріплено положення, що «конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані» та ст. 157 визнає, що «Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав та свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України» [10]. Виходячи з поєднання двох класифікацій – за формою закріплення і за характером забезпечення – можна виділити юридичні гарантії забезпечення інформаційних прав, що закріплені в Конституції України.

До гарантій реалізації прав та свобод варто віднести положення ст. 31 Основного Закону «Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції», ст. 40 «Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк», ст. 57 «Кожному гарантується право знати свої права і обов'язки», ст. 58 «Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи» та ін. [10].

Щодо гарантій охорони конституційних інформаційних прав, то найбільш повно вони відображені у ст. 64: «Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України» [10]. Тут треба відзначити, що гарантії охорони притаманні всім правам, включаючи й інформаційні.

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції [10]. Тож необхідно зауважити, що інформаційні права відносяться до числа тих прав, які можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану.

До норм Конституції, що закріплюють гарантії захисту конституційних інформаційних прав, можна віднести ст. 55 п. 1–3, а п. 4 закріплює міжнародні гарантії захисту прав: «Кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав та свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна» [10]. Також процес захисту конституційних інформаційних прав передбачений ст. ст. 58–63, ці гарантії захисту однакові для всіх прав і свобод.

Подальшу конкретизацію та наповнення змісту вказаних прав надано в Законах України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року, «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року, «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року, «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року та ін.

Загально-правові принципи інформаційних прав, як й усіх інших прав та свобод, визначені Конституцією України (ст. ст. 21–24). Специфічні принципи інформаційних правовідносин містить ст. 2 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року, а саме:

- гарантованість права на інформацію;
- відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією;
- достовірність і повнота інформації;
- свобода вираження поглядів і переконань;
- правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації;
- захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя [11].

Важливо, що безпосередньо в законах визначено гарантії права на інформацію і принципи забезпечення доступу до публічної інформації (відповідно Закони України «Про інформацію» [11] та «Про доступ до публічної інформації» [12]), і в основному увагу приділено організаційним гарантіям.

Знову нагадаємо, що інформаційні права відносяться до тих конституційних прав, які можуть бути обмежені в умовах воєнного або надзвичайного стану. Аналіз положень Конституції України, Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 затвердженого Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року [13], Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року [14] надає можливість віднести до юридичних гарантій захисту те, що встановлення обмеження інформаційних прав передбачає виконання таких вимог: 1) обмеження прав має встановлюватися лише законом; 2) закон повинен містити положення про строк обмеження прав; 3) обов'язково в законі має бути зазначена ціль обмеження прав і використання лише у відповідності до цілі; 4) пропорційність обмеження прав реальним загрозам в демократичному суспільстві; 5) застосування обмеження прав як необхідного, єдиного допустимого заходу для досягнення легітимної мети державою; 6) діяння держави в межах, необхідних для забезпечення громадського порядку; 7) держава у разі введення обмеження прав має повідомити через Генерального секретаря ООН державам, які беруть участь у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (1966 р.) чи Генерального секретаря Ради Європи про вжиті нею заходи і причини їх вжиття, та про час, коли такі заходи перестали застосовуватися і положення пакту/Конвенції поновлюються знову. Невиконання зазначених вимог ставить під сумнів законність обмеження інформаційних прав і надає право звернутися до суду за захистом прав.

Відповідно до цих вимог Україною було подано нотифікацію Генеральному секретарю ООН після прийняття Закону України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022. Генеральному Секретарю ООН були також надані нотифікації, датовані 28 березня, 29 квітня, 9 червня та 19 серпня 2022 року. Далі передбачено надання окремого повідомлення про припинення Україною відступу Генеральному секретарю

ООН відповідно до пункту 3 статті 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [15]. Відповідно до статті 3 Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022 можуть бути тимчасово обмежені конституційні права та свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України.

Серед перелічених статей до інформаційних прав за змістом можна віднести положення ст. 31 «таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції». Обмеження цього права тягне за собою відмову від зобов'язань, що закріплені статтями 19–20 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (далі – Пакт) [15] та 10 ст. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [16]. Відповідно до ст. 32 Конституції України «...забороняється збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини». Обмеження цього права тягне за собою відмову від зобов'язань, що закріплені статтями 17 Пакту та 8 Конвенції. Обмеження прав, що закріплені статтею 34 Конституції України передбачає відмову від зобов'язань, що закріплені статтями 19 Пакту та 9–10 Конвенції. На нашу думку, до інформаційних прав громадян за змістом можна віднести і право на освіту, яке закріплено статтею 53 Конституції України. Обмеження цього права передбачає відмову від зобов'язань за статтями 24, 25 Пакту та статтею 2 Додаткового протоколу до Конвенції [17].

Щодо галузевого забезпечення інформаційних прав, то проявом цих гарантій слугує наявність різноманітних видів юридичної відповідальності. За порушення законодавства про інформацію, як об'єкта інформаційних прав, встановлена дисциплінарна, цивільно-правова, адміністративна або кримінальна відповідальність.

Погоджуємося з думкою М. Коби, який вважає, що обмеження прав і свобод людини характеризується такими ознаками:

- а) його зміст є протилежним гарантуванню та забезпеченню прав і свобод людини;
- б) воно має певну структуру, що включає взаємопов'язані конституційно-правові засоби, такі як цілі, принципи, умови, підстави та форми, які проявляються у поведінці суб'єктів конституційно-правових відносин;
- в) реалізується через заходи, спрямовані на тимчасове призупинення або обмеження закріплених у Конституції прав і свобод людини;
- г) має чітко визначені межі за предметною, просторовою та часовою ознакою;
- г) спрямоване на охорону суспільних цінностей, закріплених у Конституції, а також на захист законних інтересів суспільства та держави;
- д) може бути запроваджене виключно уповноваженими органами на основі відповідних нормативно-правових актів із дотриманням встановленої процедури [18, с. 13].

О. Тихомиров вважає, що в умовах воєнного стану за відсутності належного контролю створюються передумови для можливих порушень прав людини [19, с. 64], і це дійсно так. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту та імплементації норм міжнародного гуманітарного права у сфері цивільного захисту» від 09.07.2022 р. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» було доповнено п. 25: «запроваджувати інші заходи, передбачені нормами міжнародного гуманітарного права» [20]. Замість уточнення регулювання обмежень прав та свобод людини і громадянина і чіткого визначення меж цих обмежень, законодавець ускладнив процес їх введення і додав правової невизначеності у дії органів публічного управління, що може викликати порушення прав та свобод людини і громадянина.

Нотифікацією України Генеральному секретарю ООН від 8 березня 2022 року було проінформовано про зміни і обмеження відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану» від 3 березня 2022 року. Застосування положень цього Закону зумовлює відхилення від зобов'язань України, передбачених п. 3 ст. 2, ст. ст. 9 і 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, а також ст. ст. 5, 6 і 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [21].

На сьогодні посилена юридична відповідальність за вчинення правопорушення в інформаційній сфері, наприклад, за несанкціоноване поширення інформації (ст. 114-2 КК України), здійснення інформаційної діяльності на підтримку держави-агресора (ч. 6 ст. 111-1 КК України) [22] та ін.

Висновки. Отже, здійснений аналіз засвідчує розвиток процесу формування юридичних гарантій реалізації інформаційних прав загалом та в умовах воєнного стану зокрема. З причин становлення інформаційного суспільства в Україні проблематика гарантій інформаційних прав залишається важливою. Для визначення видів гарантій реалізації інформаційних прав пропонуємо використовувати два найбільш очевидних критерія: території використання і стадії виконання. Відповідно до першого критерія виділяємо внутрішньодержавні і міжнародні гарантії. Щодо другого критерія, то гарантії забезпечення інформаційних прав поділяються на гарантії реалізації, охорони та захисту. На сьогодні актуальним є питання вироблення загальних вимог встановлення обмеження прав в умовах воєнного стану. Вважаємо, що система гарантій має містити конкретні межі обмеження кожного з інформаційних прав (відповідна норма права, мета, завдання, суб'єкти та об'єкти відносин, методи, територія, час, відповідальність). Такий підхід забезпечить баланс публічного і приватного інтересу та сприятиме гармонізації відносин між органами публічної влади та людиною і запобіганню порушення прав та свобод людини і громадянина, в тому числі й інформаційних.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 28.02.2025).
2. Арістова І. В. Доктрина інформаційного права України. *Приватне та публічне право*. 2017. № 1. С. 59–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpulaw_2017_1_14.
3. Захист прав, приватності та безпеки людини в інформаційну епоху. Пилипчук В.Г., Брижко В.М., Доронін І.М. та ін.: монографія; за заг. ред. акад. НАПрН України В.Г. Пилипчука. Київ-Одеса : Фенікс, 2020. 260 с.
4. Костецька Т.А., Андрієвська О.В. Щодо поняття конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина: теоретичні аспекти. *Правова держава*. 2018. № 29. С. 122–131.
5. Марущак А.І. Європейський досвід з питань боротьби з правопорушеннями в інформаційній сфері. *Безпека інформації*. 2019. Т. 25. № 1. С. 13–17.
6. Ткачук Н. І. Інформаційні права і свободи людини і громадянина в Україні: визначення термінів, співвідношення понять. *Інформація і право*. 2018. № 2(25). С. 17–30.
7. Тополевський Р.Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
8. Тихомиров О. О. Межі і обмеження інформаційних прав людини. *Право і суспільство*. 2023. № 1. С. 31-39.
9. Лінецький С.В. Гарантії прав і свобод людини та громадянина. *Енциклопедія Сучасної України*. Т. 5. Редкол. І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. 2006. URL: <https://esu.com.ua/article-28680>
10. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
11. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 28.03.2025).
12. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. ст. 314 (дата звернення 28.03.2025).
13. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 28.03.2025).
14. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 28.03.2025).
15. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, затверджений Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 28.03.2025).
16. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, затверджена Радою Європи 4 листопада 1950 року (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 28.03.2025).
17. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення 28.03.2025).
18. Коба М. М. Обмеження прав і свобод людини в умовах війни: загальнотеоретичний аналіз. 2024. *Juris Europensis Scientia*. 2024. Випуск 4. С. 8–14. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/4_2024/4.pdf.

19. Тихомиров О.О. Проблеми обмеження інформаційних прав людини в умовах воєнного стану в Україні. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Випуск 6. С. 62–67.

20. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту та імплементації норм міжнародного гуманітарного права у сфері цивільного захисту : Закон України від 09.07.2022 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2394-20#Text (дата звернення 28.03.2025).

21. Refer to depositary notification C.N.65.2022.TREATIES-IV.4 of 8 March 2022 (Notification under article 4 (3)). URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2022/CN.78.2022-Eng.pdf> (дата звернення 28.03.2025).

22. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.